

Το ά-χρονο μη δυναμικό Ασυνείδητο:

Η γυναίκα του Λωτ έμεινε στήλη άλατος κοιτάζοντας το παρελθόν

ΦΩΤΗΣ ΜΠΟΜΠΟΣ

Στην παρούσα εργασία θα παρουσιαστούν θέματα που αφορούν στα μη επαρκώς αναπαρασταθέντα, τραυματικά πρώιμα βιώματα, τα οποία διατηρούνται ως ά-χρονες εγγραφές αντιληπτικών και μνημονικών ιχνών σε ορισμένες περιοχές του ψυχισμού. Αυτά εκφράζονται κυρίως σε σωματικό, αισθητηριακό και αντιληπτικό επίπεδο. Πιο ειδικά θα συζητηθούν οι παλινδρομικές κινήσεις, οι οποίες, εφόσον δεν συναντούν ισχυρά σημεία καθήλωσης σε ψυχικό επίπεδο, καταλήγουν σε σωματικές καθηλώσεις που εκδηλώνονται στο επίπεδο της κινητικότητας και της πράξης (acting out) ή/και των σωματικών συμπτωμάτων (acting in).

Η σύγχρονη ψυχαναλυτική προσέγγιση αυτών των κλινικών εκδηλώσεων θεωρείται ότι αποτελεί μια περαιτέρω επεξεργασία του οικονομικού μοντέλου του Φρόυντ. Στο θεμελιώδες κείμενο της μεταψυχολογίας του, «Οι ενορμήσεις και τα πεπρωμένα τους» (1915), ορίζει την ενόρμηση ως την δυναμική έννοια κλειδί για τον ψυχισμό, η οποία συνδέει το σώμα με τον ψυχισμό. Η ενόρμηση συνιστά τον ψυχικό εκπρόσωπο των ερεθισμάτων και των διεγέρσεων που προέρχονται από σωματικές διαδικασίες σε όργανα ή μέρη του σώματος. Λίγα χρόνια αργότερα, στο κείμενο «Το Εγώ και το Αυτό» (1923), επανερχόμενος στη σωματοψυχική σύνδεση, υπογραμμίζει: «το Εγώ είναι πάνω απ' όλα ένα σωματικό εγώ...η προβολή μιας επιφάνειας». Και διευκρινίζει στην υποσημείωση: «Το Εγώ προέρχεται τελικά από τις σωματικές αισθήσεις, κυρίως από εκείνες που έχουν την πηγή τους στην επιφάνεια του σώματος. Μπορεί έτσι να θεωρηθεί ως μια ψυχική προβολή της επιφάνειας του σώματος, και επιπλέον, όπως είδαμε παραπάνω, αντιπροσωπεύει την επιφάνεια του ψυχικού οργάνου» (σελ. 26).

Στο ίδιο κείμενο, διερευνώντας το δυναμικό Ασυνείδητο σε σχέση με το Συνειδητό, διαχωρίζει και υποθέτει την ύπαρξη και ενός τμήματος μη-ψυχικού Ασυνείδητου. Λέει: «Ένα μέρος του Εγώ...είναι Ασυνείδητο...δεν είναι λανθάνον, όπως το Προσυνειδητό...εφόσον η διαδικασία της συνειδητοποίησής του συναντά τόσο μεγάλες δυσκολίες... Βρισκόμαστε έτσι αντιμέτωποι με την ανάγκη να υποθέσουμε ένα τρίτο Ασυνείδητο, το οποίο δεν είναι απωθημένο...» (1923, σελ. 18). Κατά συνέπεια, το μη απωθημένο, μη δυναμικό Ασυνείδητο βρίσκεται εκτός του πεδίου της ενόρμησης και των ψυχικών διεργασιών. Όμως, εκδηλώνει την συνεχή και άχρονη παρουσία του στη ζωή του υποκειμένου

προκαλώντας επώδυνα συμπτώματα στη συμπεριφορά ή/και στο σώμα. Κατά παράδοξο τρόπο, μέσω της σωματικής αισθητικότητας, ιχνηλατούνται βιωματικά στοιχεία από την ιστορία της σύνδεσης με το πρωταρχικό αντικείμενο.

Ο A. Green (1998) βασιζόμενος στην έννοια της ενόρμησης, μελετά την διαδρομή και τα πεπρωμένα της ψυχοποίησης της. Υποθέτει ότι το σωματικό ερέθισμα, το οποίο ονομάζει «Προψυχικό», κατά την διάβαση του σωματοψυχικού φραγμού, από το σώμα στο ψυχισμό, υφίσταται πολύπλοκες διαδικασίες και τροποποιήσεις. Έτσι στο ψυχισμό, το αρχικό σωματικό ερέθισμα συμβολοποιείται, επενδύεται από την ενόρμηση και οργανώνεται ως ασυνείδητη αναπαράσταση πράγματος. Στην περίπτωση των πρώιμων τραυματικών καταστάσεων, η ψυχοποιητική διαδρομή της σωματικής διέγερσης παρεμποδίζεται και βραχυκυκλώνεται, γεγονός που έχει ως αποτέλεσμα αφενός, την ένδεια της ψυχικής λειτουργικότητας και αφετέρου, την ανάγκη για εκφόρτιση (acting), με ποικίλους τρόπους και μορφές, της κατακλύζουσας διέγερσης. Μπορούμε να υποθέσουμε ότι το φροϋδικό Τρίτο Ασυνείδητο είναι κατά κάποιο τρόπο παρόμοιο με το ανεπαρκώς ψυχοποιημένο Προψυχικό του Green. Όσον αφορά στη ψυχική σημασία ανάμεσα στο acting-out, το οποίο απευθύνεται στο εξωτερικό αντικείμενο και στο acting-in, το οποίο επιστρέφει στο σώμα, ο Green θεωρεί ότι: «Το acting-out είναι το εξωτερικό αντίστοιχο του ψυχοσωματικού acting-in. Έχει την ίδια αξία στην αποβολή της ψυχικής πραγματικότητας» (1975, σ. 6). Λαμβάνοντας υπόψη αυτή τη διάκριση, ο J.-L. Donnet (2005) υποστηρίζει, ότι το acting-out, ως μια «νέα βασιλική οδός» για το Ασυνείδητο είναι, σε κάποιο βαθμό, ένας εναλλακτικός τρόπος διατήρησης της ψυχοσωματικής ισορροπίας, αποτρέποντας το ψυχοσωματικό acting-in και έτσι προστατεύοντας το σώμα.

Στην ίδια γραμμή σκέψης, ο R. Roussillon (1999) υπογραμμίζει ότι, είναι απαραίτητη προϋπόθεση το πρώτο ωμό υλικό των αντιληπτικών ιχνών της εξωτερικής και της εσωτερικής πραγματικότητας να οργανώνεται και να μετασχηματίζεται σε αναπαραστάσεις πραγμάτων, μέσω των πρωτογενών συμβολοποιητικών διαδικασιών με τη συνδρομή του πρωτογενούς αντικειμένου. Αυτές οι επενδεδυμένες αναπαραστάσεις πραγμάτων συνιστούν το δυναμικό Ασυνείδητο που μπορούν να εισέλθουν στο Προσυνειδητό και, μέσω των δευτερογενών διαδικασιών του λόγου, στο Συνειδητό.

Στην περίπτωση θεραπευόμενων, οι οποίοι παρουσιάζουν σωματικές καθηλώσεις, εξαιτίας ορισμένων ανεπαρκών πρωτογενών συμβολοποιητικών διαδικασιών, οι ψυχαναλυτές της Ψυχοσωματικής Σχολής του Παρισιού (IPSO-P. Marty) υποστηρίζουν ότι, η εργασία του αναλυτή προσομοιάζει με εκείνη της πρωταρχικής μητρικής λειτουργίας και διαχείρισης. Ο αναλυτής, επενδύοντας τις

ψυχικές και τις σωματικές (κινητικές και αισθητικές) εκδηλώσεις του θεραπευόμενου, επιχειρεί μέσω ερμηνειών και κατασκευών την κινητοποίηση των ενορμητικών επενδύσεων με σκοπό την διάνοιξη νέων ψυχικών διαδρομών του υποκειμένου. Ο ψυχικός εμπλουτισμός, μέσω της από κοινού εργασίας της συν-κατασκευής (con-construction), ενισχύει το έργο της υποκειμενοποίησης

Μέσα από επιλεγμένα αποσπάσματα της ψυχαναλυτικής εργασίας με ένα θεραπευόμενο θα αναδειχθούν στοιχεία από τις προαναφερθείσες θεωρητικές προσεγγίσεις. Θα συζητηθούν ιδιαίτερα τα σημαντικά εμπόδια στις ψυχικές παλινδρομικές κινήσεις και οι ψυχικοί μετασχηματισμοί που δημιουργήθηκαν μέσω της αναλυτικής στάσης και πρακτικής, στο πλαίσιο της μεταβιβαστικής-αντιμεταβιβαστικής εργασίας.

Βιβλιογραφία

Donnet, J.-L. (2005) *The Analyzing Situation*, London: Karnac, 2009

Freud, S. (1915) *Instincts and their Vicissitudes*, S.E.14:109-140 London: Hogarth Press

Freud, S. (1923) *The Ego and the Id*, S.E. 19, London: Hogarth Press

Green, A. (1998) *Interrogations Psychosomatiques, Débats de Psychanalyse*. Paris: Puf

Green, A. (1975) *The Analyst, Symbolization and Absence in the Analytic Setting*, *International Journal of Psychoanalysis*, 56:1-22.

Marty P. (1990), *La Psychosomatique de l'adulte, Que sais-je ?*, Paris: Puf

Roussillon, R. (1999) *Primitive Agony and Symbolization*, London: Karnac, 2011